

ШИФР: «ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗІЇ»

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ
СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА**

2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗІЇ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	5
1.1 Визначення та сутність філософії інклюзії.....	5
1.2 Роль філософії інклюзії у сучасній педагогічній практиці	9
1.3. Відображення філософії інклюзії у ціннісній системі сучасного педагога	12
Висновки до 1 розділу.....	16
РОЗДІЛ 2: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА.....	17
2.1 Методи та методологія експериментального дослідження.....	17
2.2. Аналіз результатів експерименту та їхній вплив на професійну систему цінностей педагога	19
2.3. Рекомендації для розвитку інклюзивної педагогічної практики	25
Висновки до 2 розділу.....	27
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ.....	35

ВСТУП

Філософія інклюзії у контексті сучасної освіти визначається як концепція, зміст якої – створення середовища, де кожен учень, незалежно від своїх особливостей, здібностей та потреб, має можливість отримати якісну освіту і бути включеним в освітній процес. Ця концепція відображає такі міжнародно визнані цінності, як толерантність, рівність та гуманізм.

Репрезентація філософії інклюзії в професійній системі цінностей педагога стає ключовим аспектом для створення справедливого, безперешкодного та ефективного освітнього середовища.

Наше дослідження спрямоване на визначення філософських аспектів інклюзивного навчання та його ролі у формуванні цінностей педагогічної спільноти. У центрі уваги буде такий аспект: як інклюзивна філософія здатна формувати уявлення прогуманістичні цінності у сучасній педагогіці, і як це відображається у практиці роботи педагога.

Об'єктом дослідження є професійна система цінностей сучасного педагога.

Предмет: філософський аналіз системи цінностей сучасного педагога в контексті філософії інклюзії.

Мета роботи: дослідити вплив філософії інклюзії на систему цінностей та практикоорієнтовану діяльність педагогів у сучасній освітньому процесі.

Робота спрямована на: а) розкриття зв'язку між інклюзивною філософією та професійними цінностями педагогів; б) розуміння того, як інклюзивні принципи впливають на діяльність педагогів щодо навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами (ООП).

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз засад системи цінностей сучасного педагога в контексті філософії інклюзії

2. Дослідити вплив філософії інклюзії на педагогічну практику та ставлення вчителів до учнів з ООП.
3. Виявити виклики та перешкоди, з якими стикаються педагоги при впровадженні інклюзивного навчання, та запропонувати можливі шляхи їх подолання.
4. Розробити рекомендації щодо вдосконалення системи цінностей сучасного педагога в контексті філософії інклюзії.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення, систематизація, анкетування, методика «Ціннісні орієнтації» Рокича.

Теоретико-методологічні засади дослідження склали: філософські та педагогічні концепції інклюзії та системи цінностей (Даниленко А., Таранченко О.); теоретичні підходи до аналізу репрезентації філософії інклюзії Білозерська І., Колупаєва А., Савчук Л., Сак Т. та ін.).

Експериментальна база дослідження – Гімназія №236 м. Києва.

Наукова новизна: Виявлення та аналіз факторів, які впливають на репрезентацію інклюзії у системі цінностей педагога, що охоплює освітній контекст, психологічні особливості педагогів та їхні етичні переконання.

Практичне значення: Виявлені фактори можуть бути використані для підвищення прийняття філософії інклюзії серед педагогів і сприяння її успішній реалізації у закладах освіти; розроблені рекомендації уможливають покращення підготовки педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі та впровадження інклюзивних практик в освітній процес.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 2 додатків (4 сторінки), списку використаних джерел (30 найменувань, з них 4 – іноземними мовами, 1 Інтернет-сайтів). Повний обсяг роботи становить 38 сторінки, основного тексту – 30 сторінок. Робота містить 1 таблицю на 1 сторінці основного тексту.

РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗІЇ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

1.1 Визначення та сутність філософії інклюзії

У сучасному контексті поняття "інклюзія" набуває особливого значення; знання про неї є необхідним для всіх, особливо для педагогів. Основна причина цієї актуальності в Україні полягає в тому, що ідея інклюзивного навчання впроваджується на всіх рівнях освітньої системи. Очевидно, ця тема розглядається з різних наукових поглядів, включаючи філософський аспект.

Основні принципи інклюзивного навчання визначені в "Саламанській декларації" (ЮНЕСКО, 1994), що визнає: надання освіти всім в рамках загальної освітньої системи є ефективним та дієвим засобом подолання дискримінації та сприяння розбудові інклюзивного суспільства. В Україні цю проблему досліджують такі відомі науковці, як: П. Таланчук, Г. Нікулина, К. Кольченко, Ю. Богинська та ін. Багато українських науковців здійснили аналіз стану дослідження інклюзивної освіти за кордоном та порівняли його з впровадженням інклюзивної освіти в Україні та країнах СНД. Результати цих досліджень представлені в роботах А. Колупаєвої, М. Кавуна, А. Заплатинської, Т. Сак, Ю. Найди, М. Сварника та ін. Проте більшість цих наукових досягнень обмежена педагогічним аспектом. Тому виникає необхідність в філософському обґрунтуванні інклюзії як явища та процесу.

Ми розглядаємо концепцію інклюзії в першу чергу як включення дітей з ООП до загальноосвітнього процесу. Це означає спільне виховання та навчання дітей й, при цьому, вимагає врахування етичних аспектів цінностей та виховання. Інклюзія передбачає навички співробітництва з "іншими" і здатність існувати поряд з ними. Це породжує фундаментальні філософські питання: хто я, коли ми маємо справу з дітьми з ООП? Яке значення має моє існування? Ці питання пов'язані з іншими духовними роздумами [4].

Загалом, інклюзію слід розглядати як важливе соціальне та культурне явище, і варто підкреслити, що це основна проблема для педагогів, особливо

для тих, хто щодня працює в інклюзивному освітньому середовищі.

На думку А. А. Колупаєвої, від педагога залежить вибір стилю спілкування з дітьми, застосування педагогічного впливу на дитину та способу передачі навчального матеріалу [7]. Авторка вказує на важливість таких характеристик, які повинен мати педагог для сприяння формуванню цінностей, спрямованих на успішну інклюзію: толерантність і прийняття різноманітності, розвинута чутливість та емпатія, здатність до співробітництва і взаємодії, творчість і креативність, мотивація для позитивного та конструктивного діалогу для взаємного збагачення і взаємної підтримки [8].

Таким чином, готовність педагога до активної участі та взаємодії з інклюзією у суспільстві відображає комплексність його особистості і філософське осмислення життя. Крім вчителів, інклюзія безпосередньо стосується батьків дітей, які отримують інклюзивну освіту. Тут спектр питань може бути ширшим, оскільки за межами робочого часу батьків і після закінчення школи інклюзія залишається актуальною.

Найбільш актуальним викликом для батьків дітей з ООП є сприйняття їхніх дітей суспільством: на дитячих майданчиках, у медичних закладах, дитячих садках та школах. Це стосується реакції суспільства на "особливі потреби", уваги до "індивідуальності", взаємодії з іншими - кожним окремо та суспільством в цілому.

Тому інклюзія повинна розповсюджуватися на робочі місця і місця відпочинку, де вона є особливим організаційним аспектом суспільного середовища. Один із важливих складових цього - соціальна інклюзія, оскільки вона відображає увагу до "особливості" та "індивідуальності", і це завдання кожного члена суспільства та суспільства в цілому [20].

Соціальна інклюзія полягає у забезпеченні всім людям рівних можливостей та умов для активного та повноцінного життя, незалежно від їхнього віку, статі, соціального статусу та національності. Це передбачає подолання стереотипного ставлення до бідності та соціальних виключень [28]. Проте, аналізуючи інклюзивну освіту, ми можемо визначати, чи функціонує у

суспільстві соціальна інклюзія.

Так, наприклад, у школах, які мають інклюзивні класи, передбачається присутність асистента вчителя, який надає підтримку дітям під час навчання. Проте в суспільстві особам з ООП, на жаль, часто не надається допомога. У класі створюється спеціальний куточок або, при можливості, окрема кімната, де діти з ООП можуть усамітнитися та відпочити. Проте у суспільстві, на жаль, не завжди існують такі умови для людей з обмеженнями життєдіяльності. Як відомо, мета інклюзії в освіті полягає в створенні умов для навчання дітей з урахуванням їхніх потреб. Проте це важко сказати про соціальну інклюзію, де враховуються не потреби людей, а їх можливості чи труднощі.

Сучасна практика у глобальному освітньому контексті використовує поняття "інклюзія" (включення та охоплення всіх) та "інтеграція" (об'єднання в єдине ціле). Інтеграція передбачає адаптацію дитини до вимог системи, у той час як інклюзія полягає в адаптації системи до потреб дитини. Щодо соціальної взаємодії, можна припустити, що інтеграція має більше охоплення та застосування, ніж інклюзія. Інтеграція може бути засобом соціального життя для сегрегованих осіб, що також потребує філософського осмислення з нашої точки зору [21].

Зауважимо, що вчені вже тривалий час досліджують природу компенсаторних здібностей людини та її соціальну орієнтованість. Дослідники відзначали потребу створення системи навчання, яка б не відокремлювала дітей з обмеженими можливостями від дітей з нормальним розвитком у суспільстві.

Щодо філософських аспектів інклюзії, важливо зазначити, що вже в давнину особа розглядалася як унікальне існування в собі, і тільки останнім часом почали акцентувати увагу на соціальних аспектах. Наразі наголошується, що, незважаючи на індивідуальні особливості, всі люди належать до спільності [24], тому важливо підкреслити, що обдаровані діти також є частиною категорії осіб з особливими потребами.

Отже, "особливі потреби" охоплюють різноманітність характеристик, які відрізняють людину від інших. Саме врахування цієї різноманітності сприяє

розумінню та прийняттю «інакшості» у суспільстві через механізм компенсації, який включає заміщення недоліків або обмежень інших позитивними якостями та можливостями. Переконаливо доводиться, що різноманітність та своєрідність переважають над однаковістю, що є етичним принципом інклюзії. Ця філософська концепція має потенціал для поглибленого вивчення та обґрунтування інклюзивної освіти в Україні.

Інклюзія – це не тільки концепція, але й філософське погляд, підходи та практика управління різноманітністю. Основу філософії інклюзії становлять рівні права кожної особи, її свобода, можливості вибору та доступу. Інклюзивне суспільство надає можливість кожному членові спільноти вибирати у всіх сферах повсякденного життя. В той же час таке суспільство використовує потенціал різноманітності своїх членів, їхніх знань, навичок, здібностей, ціннісних переконань та культур. Орієнтуючись на цінності демократії, рівності та справедливості, інклюзивне суспільство прагне забезпечити відчуття впевненості у своїх силах кожній дитині, незалежно від її походження, соціального статусу, знань державної мови та особливостей здоров'я. І саме тому інклюзивне суспільство може бути більш успішним, оскільки дозволяє людині розвиватися як демократичній, толерантній, творчій, сприйнятливій до цінностей інших культур та відкритій до спілкування та співпраці [30].

Узагальнюючи, філософські принципи інклюзивного навчання та виховання можна сформулювати як вирішення наступних ключових завдань:

- ❖ Етичні аспекти виховання та навчання дітей з ООП, зокрема формування властивостей, які є важливими для співіснування в суспільстві: співчуття, терпимості, емпатії, адекватних комунікативних реакцій та інших.
- ❖ Визнання прав кожної людини в суспільстві як нормальної та повсякденної практики ставлення до іншої особи.
- ❖ Повага та прийняття різноманітності як норми для суспільства.
- ❖ Утвердження в суспільній свідомості інклюзивних цінностей, які мають бути основою взаємодії між людьми.

- ❖ Розробка філософської теорії соціальної інклюзії [18].

У цілому, можна зазначити, що сучасне суспільство у зв'язку з модернізацією системи навчання та виховання дітей з ООП має переглянути та уточнити наукові основи, зміцнити загальну теоретичну базу та обґрунтувати поліпарадигмальний підхід при розробці нових підходів до організації та впровадження інклюзивного навчання в наукових та освітніх практиках. Реалізація освітньої інтеграції вимагає обдуманого, науково обґрунтованого підходу з опорою на актуальні філософські концепції та компенсаторну роль філософії в цій галузі.

=

1.2 Роль філософії інклюзії у сучасній педагогічній практиці

Філософія інклюзії відіграє ключову роль у сучасних педагогічних практиках, встановлюючи основні ідеї та цінності, на яких ґрунтується впровадження інклюзивної освіти. Проведений аналіз наукових досліджень, включаючи як міжнародні, так і національні дослідження, дає змогу виокремити основні концептуальні принципи інклюзивного навчання:

- ❖ Підтримка ідеї рівності всіх учасників освітнього процесу, включаючи учнів і педагогічний персонал.
- ❖ Збільшення участі учнів у навчальному процесі та позашкільних заходах, зменшення ступені ізоляції окремих учнів.
- ❖ Зміни в політиці навчальних закладів, практиці та корпоративній культурі для врахування різних потреб учнів, які навчаються в конкретних закладах освіти.
- ❖ Подолання бар'єрів перед отриманням якісної освіти та соціалізацією всіх учнів, а не лише тих, хто має інвалідність чи ООП.
- ❖ Аналіз і дослідження спроб подолання бар'єрів отримання знань в загальних закладах освіти для різних груп учнів.
- ❖ Реформи та зміни, спрямовані на покращення становища та соціального захисту всіх учнів.
- ❖ Визнання різниць між учнями як ресурсу, який сприяє

педагогічному процесу, а не як перешкоди, яку потрібно подолати.

- ❖ Визнання прав дітей на отримання освіти в загальних закладах освіти у місцях їх проживання.
- ❖ Покращення умов у школах, як для учнів, так і для педагогів.
- ❖ Визнання ролі шкіл не лише в підвищенні академічних досягнень учнів, а й у розвитку місцевих громад.
- ❖ Розвиток партнерських відносин між школами та місцевими громадами.
- ❖ Усвідомлення, що інклюзія в освіті є необхідною складовою загальної інклюзії в суспільстві [5].

В Україні існує спеціальна система освіти, яка організована на основі двох основних структур – вертикальної та горизонтальної. Вертикальна структура базується на вікових характеристиках учнів і рівнях загальноосвітніх програм. Горизонтальна структура враховує фізичний та психологічний розвиток дітей, а також їхні когнітивні здібності та специфічні особливості порушень [19].

Дитина у віці від 0 до 3 років, перебуває у різних оточеннях, таких як сімейне середовище, дитячі дошкільні установи, і в деяких випадках, дитячі будинки, особливо для дітей-сиріт. Діти з ООП можуть отримувати спеціальну підтримку в центрах раннього втручання, реабілітаційних центрах, психолого-медико-педагогічних центрах, і в спеціальних закладах дошкільної освіти.

Досвід функціонування спеціальних закладів освіти в Україні відзначає значні досягнення. Ці освітні установи спрямовані на надання дітям з ООП якісної освіти, поліпшення їхнього особистісного розвитку, корекцію порушень та успішну інтеграцію в суспільство. Корекційно-розвиткові заняття мають не лише на виправляти психофізичні порушення, але й здійснювати позитивний вплив на особистість під час навчання, виховання та включення в суспільство. Спеціальні школи забезпечуються відповідними навчально-методичними матеріалами, розробленими з урахуванням сучасних потреб.

При цьому поряд зі зазначеними позитивними аспектами важливо зазначити серйозні недоліки у сучасній системі спеціальної освіти. Ці недоліки

охоплюють:

- Уніфікований підхід, що обмежує можливість відповідати освітнім потребам всіх учнів з ООП та ускладнює впровадження альтернативних навчальних програм і необхідних змін до навчальних планів.

- Виокремлення дітей з психофізичними порушеннями в спеціальних закладах освіти, що супроводжується численними негативними соціальними наслідками, включаючи відчуження сімей від виховного процесу, соціальну залежність учнів та обмежений розвиток життєвих навичок.

- Недостатню соціально-практичну спрямованість освітнього процесу, що призводить до низького рівня сформованості соціально-побутової компетентності учнів, недостатньої орієнтації в системі соціальних норм і правил, а також відсутності навичок самотійного життя.

- Недостатню індивідуалізацію та орієнтацію на особистість в навчально-виховному процесі, що ускладнює емоційний та особистісний розвиток учнів, формує неадекватні уявлення про їхні можливості, якості та здібності.

- Низьку ефективність корекційно-розвивальних занять, що призводить до низького рівня комунікативної компетентності, закритості та відчуження.

- Відсутність ліцензійного психолого-педагогічного інструментарію для діагностики порушень, що ускладнює відповідний відбір кадрів для спеціальних закладів та організацію належного навчання.

- Недостатнє науково-методичне та навчальне забезпечення освітнього процесу дітей, через що виникає потреба в додаткових освітніх та корекційно-реабілітаційних послугах [9].

Отже, розглянемо основні аспекти ролі філософії інклюзії у педагогічній практиці. Філософія інклюзії:

- дає змогу сформулювати вищі цілі освіти, які передбачають рівність прав та можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та обставин. Це включає розуміння та застосування принципів справедливості, толерантності, взаємоповаги та співпраці;.

- сприяє створенню середовища, де кожна дитина відчуває себе важливим та повноцінним учасником освітньої діяльності. Це передбачає адаптацію навчального процесу та інфраструктури для врахування потреб різних учнів;
- спонукає педагогів до набуття нових знань та навичок, які дають змогу ефективно працювати з різноманітною та різноманітною аудиторією. Це може охоплювати навчання методам інклюзивної освіти, міжкультурній комунікації та специфічним педагогічним стратегіям;
- допомагає у розробці програм та методик, спрямованих на індивідуалізацію навчання та врахування потреб кожного учня. Це може включати розробку інклюзивних курсів, адаптованих навчальних матеріалів та інших засобів;
- ❖ сприяє формуванню в учнів та педагогів відкритого світогляду, толерантності до різноманітності та поваги до індивідуальних особливостей. Це є важливим аспектом гармонійного розвитку особистості;
- ❖ акцентує увагу на соціальній справедливості та рівних можливостях для всіх. Вона сприяє уникненню соціальної відокремленості та дискримінації, сприяючи створенню справедливого суспільства [17].

Таким чином, філософія інклюзії є невід'ємною складовою сучасної педагогічної системи, що спрямована на створення рівних умов для всіх учнів та формування гармонійно розвиненої та толерантної особистості.

1.3. Відображення філософії інклюзії у ціннісній системі сучасного педагога

Процес інтеграції України у світове співтовариство встановив вимоги до створення однакових можливостей для розвитку, навчання, виховання та соціальної адаптації дітей з ООП. Це передбачає створення сприятливих умов для їхньої інтеграції в сучасну соціальну систему.

Як було зазначено вище, виникнення інклюзивного середовища вимагає наявності необхідного обладнання, спеціально підготовленого освітнього середовища та якісного психолого-педагогічного супроводу. Для забезпечення якісних результатів, важливо, щоб педагоги були готові працювати з дітьми, які

мають особливі освітні потреби.

Вчителі відіграють ключову роль у освітньому процесі, організовуючи та керуючи навчальною діяльністю учнів і створюючи умови для їхнього оптимального та продуктивного навчання.

Готовність до реалізації інклюзивної освіти є ефективною, якщо в педагога сформована орієнтація на індивіда як унікальної особистості, повага до цінностей та потреб осіб з ООП.

Згідно з А. Ліненком, готовність до певної діяльності – це комплексна характеристика, яка охоплює емоційну, когнітивну та волюву мобілізацію суб'єкта в момент його участі у певній діяльності.

Вчені розглядають готовність вчителя до реалізації інклюзії як поєднання особистісних і професійних якостей, які гарантують ефективність його діяльності [10].

Процес готовності педагогів до роботи в інклюзивному середовищі розгортається протягом усього їхнього життя [14]. Робота з дітьми, які мають ООП, вимагає вдосконалення навчального процесу за допомогою передової освітньої практики, а також високого рівня компетентності вчителя та внесення організаційних змін.

Українські дослідники [16] розглядають готовність педагога до роботи в інклюзивному середовищі з двох аспектів: професійного та психологічного.

Професійна готовність вчителя включає такі аспекти, як:

- Інформаційну готовність як необхідні знання, необхідні для прийняття ефективних професійних та педагогічних рішень.
- Майстерність у використанні педагогічних технологій: найкращі методи, форми, засоби та способи організації навчання дітей з особливими освітніми потребами.
- Готовність до планування та проведення уроків під час навчання.
- Розуміння індивідуальних особливостей дітей із різними розладами у розвитку, включаючи аналіз структури їхніх дефектів та первинних та вторинних порушень.

- Готовність до професійної співпраці та постійного навчання.

Ці аспекти визначають рівень готовності вчителя до виконання своїх обов'язків та надання якісної освіти дітям з ООП.

Психологічна готовність вчителя до співпраці з дітьми з ООП охоплює низку аспектів, які визначають його адаптацію та успішну роботу в інклюзивному середовищі. Ці аспекти охоплюють:

- ❖ Здатність до емоційного прийняття дітей з ООП. Вчителю потрібна внутрішня готовність і розуміння, що кожна дитина є цінною і заслуговує на повагу та підтримку.
- ❖ Бажання активно включати дітей з ООП до навчальних та виховних заходів під час уроків. Важливо, щоб вчитель був відкритий до інклюзивних методів навчання та готовий створити середовище, де всі діти мають можливість брати участь.
- ❖ Відчуття задоволення від власної педагогічної діяльності. Вчителю необхідно насолоджуватися своєю професійною роботою та бути готовим до вдосконалення навчального процесу для всіх учнів.

Дослідники, які вивчають інклюзивну освіту, підкреслюють важливість позитивної мотивації вчителів у реалізації інклюзивних практик. Додатково О. Тавстуха та С. Масловська розглядають різні компоненти готовності вчителів, такі як особистісна, ціннісно-сміслова та професійна готовність. В. Хитрюк вказує на необхідність інклюзивної готовності, що передбачає різні суб'єктні якості педагога: академічні знання, професійні навички та соціально-особистісні компетентності, що сприяють успішному впровадженню інклюзивної освіти [22].

Дослідження, проведені на основі доступних джерел, показують, що готовність вчителя закладу загальної освіти розглядається з різних перспектив та охоплює професійні й особистісні характеристики вчителя, його рівень професійної компетентності і особистісну позицію, що має відповідати створенню сприятливих умов для дітей з ООП [12].

Структура готовності вчителя до праці в інклюзивному середовищі є

складною системою, яка складається з різних взаємопов'язаних компонентів.

Аксіологічний аспект відображається у способі, яким вчитель розуміє педагогічні цінності як фундаментальні, усвідомлює філософію та принципи інклюзивної освіти. Крім того, цей аспект відображається у тому, наскільки вчитель відчуває важливість рівності дітей з ООПі їхню рівність у порівнянні з іншими дітьми. Важливою є його здатність підтримувати цих дітей, мотивувати до співпраці та взаємодії для створення сприятливого навчального середовища [26].

Функція саморегуляції пов'язана з оцінкою та рефлексією, які виникають на основі вже сформованих цінностей у педагогічній діяльності вчителя.

Когнітивний компонент передбачає розуміння наступних аспектів:

- Значущість педагогічної діяльності і важливість кожної дитини.
- Особливості інклюзивної освіти, включаючи її законодавчу базу.
- Принципи, підходи та складності реалізації інклюзивної освіти.
- Особливості дітей з особливими освітніми потребами.
- Організацію навчального процесу, включаючи взаємодію та співпрацю з однокласниками та ровесниками.
- Розробку та впровадження індивідуальних навчальних програм.
- Методику навчання та виховання дітей з порушеннями розвитку. Всі ці аспекти сприяють глибокому розумінню і підготовці вчителя до роботи в інклюзивному середовищі [15].

Сутність когнітивного аспекту полягає в збиранні та систематизації інформації, оцінці та визначенні її значення. Цей аспект гарантує осмислення та структурування отриманої інформації.

Діяльнісний компонент відображає практичний аспект особистісних якостей вчителя і виявляється у створенні сприятливих умов для навчання учнів, організації взаємодії між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми, а також в співробітництві з батьками.

Цей компонент виконує функції стимулювання та трансформації, спонукаючи вчителя до дій, враховуючи його внутрішній стан та ціннісні

переконання. Він сприяє перетворенню педагогічної діяльності та організації інклюзивного навчання. Крім того, цей компонент допомагає подолати можливі труднощі при створенні сприятливих умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Висновки до 1 розділу

В сучасному світі вчителі проявляють все більше переваги до ціннісних принципів інклюзії в освітньому процесі. Філософія інклюзії, що базується на ідеях рівності, поваги до різноманітності та індивідуальності кожного учня, впливає на ціннісні погляди сучасних педагогів.

Педагоги визнають важливість урахування індивідуальних потреб кожного учня та створення сприятливого навчального середовища, що створює умови для розвитку потенціалу кожної дитини. Ціннісна система вчителів спрямована на формування інклюзивного простору, де кожен учень має можливість отримувати якісну освіту та бути активно включеним у соціокультурний контекст [27].

Отже, філософія інклюзії відіграє суттєву роль у формуванні ціннісних підстав сучасного педагога, сприяючи позитивним змінам у системі освіти та сприйнятті різноманітності як складової успішного та гармонійного освітнього процесу для всіх учасників.

РОЗДІЛ 2: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

2.1 Методи та методологія експериментального дослідження

У період з 15 жовтня по 22 жовтня 2023 року було проведено дослідження, що складалося з кількох етапів. Початково здійснювалася підготовча робота, під час якої було обрано тему дослідження та визначено його мету і завдання. Далі було зібрано і аналізовано необхідні дані та визначено методи дослідження. Наступним етапом було проведення самого дослідження, під час якого були використані різні методи, такі як авторське анкетування, спостереження. Після цього було проведено аналіз результатів дослідження, вивчено особливості та закономірності виявлених явищ та сформульовані висновки. Розглянемо більш детально сутність кожного з етапів дослідження:

I. Початковий відбір методик дослідження процесу репрезентації філософії інклюзії у професійній системі цінностей сучасного педагога був проведений на основі аналізу наукової літератури та досвіду попередніх досліджень. Для дослідження були використані наступні методики: анкетування розроблене автором (Додаток А), методика «Ціннісні орієнтації» Рокича (Додаток Б).

Усі етапи дослідження були проведені автором наукової роботи. Під час основного дослідження педагогам повідомляли результати, що надавало їм додаткову мотивацію відповідально ставитися до завдання. Крім того, учасники дослідження були ознайомлені з умовами конфіденційності та особливостями використання отриманих від них даних.

II. Проведення емпіричного дослідження включало в себе наступні етапи:

- ❖ анкетування та дослідження за методикою «Ціннісні орієнтації» Рокича;
- ❖ узагальнення та аналіз результатів.

Перед проведенням дослідження педагогам детально пояснювали мету дослідження, особливості даного методу. Крім того, вони були ознайомлені з

умовами конфіденційності та особливостями використання даних, отриманих від них.

III. Аналіз результатів дослідження. Отримані результати були інтерпретовані на основі аналізу якісних та кількісних даних, що були зібрані та опрацьовані.

IV. Визначення рекомендацій для практики. Отримані результати дослідження дали підставу для формулювання практичних рекомендацій з метою поліпшення стану досліджуваної проблеми.

VI. Формулювання висновків та майбутніх перспектив дослідження. На основі отриманих результатів та рекомендацій, були сформульовані висновки щодо досліджуваної проблеми. Також було визначено можливі напрямки подальшого дослідження даної тематики.

Анкета, розроблена автором, призначена для збору інформації від педагогів щодо їхньої участі у впровадженні інклюзивної освіти. Основні питання анкети охоплюють такі аспекти, як особисті переконання педагога стосовно інклюзії, їхнє розуміння філософії інклюзії, ступінь застосування інклюзивних підходів у педагогічній практиці, існуючі виклики і перешкоди, а також можливості для покращення інклюзивної освіти. Деякі запитання також стосуються підготовки педагога і наявних ініціатив в їхньому навчальному закладі. [35]

У світлі цілей нашого дослідження, ми вирішили скористатися методикою «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич). Вибір цієї методики обґрунтовується тим, що вона відзначається своєю універсальністю, високою валідністю, доступністю, зручністю та економічністю у відношенні часу, необхідного для проведення дослідження [11].

Методика "Ціннісні орієнтації" призначена для дослідження індивідуальних та групових уявлень про систему важливих цінностей, які визначають ключові орієнтації у життєдіяльності. Згідно з М. Рокичем, існують два типи цінностей: термінальні та інструментальні. Термінальні цінності відображають переконання, що певні кінцеві мети життя, розглядані з

індивідуальної та суспільної точки зору, варто протягувати за ними. Інструментальні цінності, натомість, відображають переконання у переважанні певних методів діяльності (наприклад, чесність, раціональність) як з особистого, так і суспільного погляду в будь-яких життєвих ситуаціях.

Окреслений на початку предмет дослідження вимагав, щоб група досліджуваних складалася з сучасних педагогів. З цих міркувань до проведення дослідження були запрошені учителі гімназії 236 м. Києва, в яких була можливість провести заплановану роботу.

2.2. Аналіз результатів експерименту та їхній вплив на професійну систему цінностей педагога

В емпіричному дослідженні брали участь 20 учителів віком від 24 до 35 років. Для того щоб розкрити, які цінності та переконання визначають професійну систему цінностей педагогів у контексті інклюзивної освіти було використано анкету, яка дозволила зібрати дані щодо ціннісних орієнтацій педагогів. Аналіз цих результатів розкриє ключові аспекти, пов'язані з інклюзивною освітою, та відобразить, наскільки ці цінності впливають на професійну діяльність педагогів. Дана робота допоможе краще зрозуміти роль цінностей у розвитку інклюзивної освіти та сприятиме подальшому вдосконаленню освітнього процесу для всіх учнів [30].

На питання щодо розуміння філософії інклюзії нами були отримані наступні відповіді:

Респондент 4. *"Філософія інклюзії в освіті для мене - це переконання, що кожен учень, незалежно від своїх особливостей і потреб, має право на доступ до якісної освіти в інклюзивному середовищі. Це передбачає створення умов, які сприяють навчанню, розвитку та соціалізації кожного учня".*

Респондент 5. *"Для мене, філософія інклюзії – це впевненість у тому, що освіта повинна бути безперешкодною для кожного дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей. Інклюзивне навчання створює можливість для спільного навчання, спільного росту та спільного розвитку."*

Респондент 17. *"Філософія інклюзії в освіті для мене – це переконання, що різноманітність і різні потреби учнів збагачують навчальний процес. Інклюзивна освіта спрямоване на створення відкритого і прийняттого середовища для кожного учня, де кожен має можливість розвивати свій потенціал та взаємодіяти з однолітками."*

На підставі цих відповідей можна зробити висновок, що сучасні педагоги розуміють сутність інклюзивної освіти. В їхніх відповідях виявляється усвідомлення того, що інклюзивне навчання полягає в створенні освітнього середовища, де кожен учень має право на доступ до якісної освіти, незалежно від своїх особливостей та потреб. Вони визнають важливість спільного навчання, розвитку та соціалізації всіх учнів. Таким чином, сучасні педагоги усвідомлюють цінність інклюзивної освіти та готові підтримувати і впроваджувати її принципи в своїй педагогічній практиці.

На питання: «Які, на вашу думку, головні цінності, що пов'язані з інклюзивною освітою?», ми отримали наступні відповіді:

Респондент 1. *«Головними цінностями, пов'язаними з інклюзивною освітою, є рівність та справедливість. Важливо, щоб кожен учень мав однаковий доступ до освіти та отримував можливість розвивати свій потенціал».*

Респондент 14. *«До основних цінностей інклюзивної освіти слід віднести повагу до різноманітності та індивідуальності кожного учня. Кожна дитина має право бути прийнятою такою, якою вона є, та мати можливість розвиватися відповідно до своїх унікальних потреб».*

Респондент 20. *«Інклюзивна освіта сприяє створенню відкритого та толерантногосупільства. Тому важливою цінністю є формування учнів в духу поваги до інших, розуміння різноманітності та співпраці для досягнення спільних цілей».*

Відповіді педагогів на питання про головні цінності, пов'язані з інклюзивною освітою, відображають їхнє розуміння і ставлення до цієї філософії освіти. Зокрема, можна виокремити такі аспекти:

Отже, відповіді педагогів вказують на те, що вони розуміють інклюзивну освіту як філософію, яка базується на цінностях рівності, розмаїтості та співпраці, і готові впроваджувати ці цінності в свою професійну систему цінностей для покращення освітнього процесу та підтримки всіх учнів.

На питання: «Як часто ви впроваджуєте інклюзивні підходи у своїй педагогічній практиці?», ми отримали такі відповіді:

Респондент 8. *"Я стежу за тим, щоб впроваджувати інклюзивні підходи в свою педагогічну практику щодня. Я намагаюся створити уроки, які враховують потреби всіх моїх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Це для мене важливий аспект моєї роботи."*

Респондент 10. *"Впровадження інклюзивних підходів у моїй педагогічній практиці відбувається з розвитком моєї обізнаності та досвіду. Я намагаюся включати інклюзивні елементи у свої уроки і дії, але можливо не щодня. Це вимагає постійного вдосконалення."*

Респондент 11. *"На жаль, моя педагогічна практика поки що не включає інклюзивні підходи. Я прагну змінити цю ситуацію, але наразі у мене є обмеження, такі як велика кількість учнів у класі та відсутність підготовки в цьому напрямку"*.

Педагоги, які стежать за тим, щоб впроваджувати інклюзивні підходи щодня, показують глибоке розуміння та готовність до практичної реалізації філософії інклюзії в освіті. Для них цінності інклюзивної освіти стали невід'ємною частиною їхньої професійної системи цінностей.

Педагоги, які впроваджують інклюзивні елементи у свою практику і розвиваються у цьому напрямку, свідчать про свою готовність до інклюзивної освіти, але визнають, що це вимагає постійного вдосконалення та набуття додаткового досвіду.

Педагоги, які поки що не впроваджують інклюзивні підходи у свою практику, можуть відчувати обмеження або відсутність підготовки. Для них інклюзивне навчання може бути менш вираженою частиною їхньої професійної системи цінностей, але це може змінитися з часом і з набуттям додаткових

навичок та знань. Загалом, відповіді педагогів свідчать про важливий процес переосмислення та розвитку їхніх професійних цінностей в контексті інклюзивної освіти.

На питання: «Які перешкоди ви бачите в впровадженні інклюзивної освіти в вашому навчальному закладі?», ми отримали такі відповіді:

Респондент 4. *«Відсутність необхідних матеріальних та технічних ресурсів, таких як спеціальне обладнання, додатковий персонал, адаптовані підручники тощо, для задоволення потреб всіх учнів».*

Респондент 6. *«Адміністрація навчального закладу не надає необхідної підтримки для впровадження інклюзивної освіти, і це створює перешкоди для роботи».*

Педагоги, які зазначили, що в їхньому навчальному закладі бракує необхідних матеріальних та технічних ресурсів для інклюзивної освіти, можуть бути більш налаштовані на використання і доступ до цих ресурсів. Це може відобразитися на їхній системі цінностей у вигляді прагнення максимально задовольняти потреби всіх учнів і намагатися здійснювати інклюзивну освіту, не дивлячись на обмеженість ресурсів.

Також педагоги відзначають, що адміністрація не надає достатньої підтримки, це може спонукати їх шукати можливості для встановлення співпраці та зміцнення комунікації в навчальному закладі. Здатність спільно працювати і вирішувати проблеми разом з іншими педагогами та адміністрацією може стати важливою цінністю для таких вчителів.

Отже, відповіді педагогів на питання про перешкоди в інклюзивній освіті можуть вказувати на активний розвиток їхньої професійної системи цінностей в напрямку більшого впровадження інклюзивних підходів та покращення освітнього середовища для всіх учнів.

Також відповідно до анкетування було виявлено що в навчальному закладі відсутні будь-які ініціативи або програми, спрямовані на розвиток інклюзивної освіти.

Аналіз результатів анкетування надає важливі відомості про відношення

сучасних педагогів до інклюзивної освіти і їхню професійну систему цінностей. Багато педагогів розуміють сутність інклюзивної освіти та її філософію. Вони сприймають її як підхід, спрямований на забезпечення доступної освіти для всіх учнів, незалежно від їхньої фізичної, психологічної чи іншої специфікації.

Педагоги відзначають низку цінностей, які пов'язані з інклюзивною освітою, такі як рівність, справедливість, індивідуалізація та врахування потреб кожного учня. Відповіді педагогів також вказують на готовність брати участь у професійному розвитку, щоб краще реалізовувати інклюзивні підходи в освітньому процесі. Відповіді, що стосуються перешкод в інклюзивній освіті, свідчать про необхідність вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням ресурсів, підготовкою вчителів та підтримкою з боку адміністрації.

Загалом, результати анкетування свідчать про те, що сучасні педагоги мають розуміння інклюзивної освіти і відкриті до впровадження її принципів у свою практику. Вони визнають важливість цінностей, які підтримують інклюзивну освіту, і готові працювати над вирішенням перешкод. Отже, розвиток інклюзивної освіти може бути успішним завдяки позитивному налаштуванню та готовності педагогів до змін.

Результати досліджень цінностей за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча представлені в табл. 2.1

Таблиця 2.1

Ієрархія ціннісних орієнтацій у вчителів за методикою М. Рокича

Термінальні цінності (цінності-цілі)	Усередн. ранг вибору	Інструментальні цінності (цінності-засоби)	Усереднений ранг вибору
Свобода	15,68	Незалежність	14,28
Активне життя	14,78	Відповідальність	14,18
Розвиток	13,84	Сміливість	13,22
Впевненість у собі	12,75	Тверда воля	13,21
Здоров'я (фізичне і психічне)	11,83	Чесність	12,74
Любов	11,52	Чуйність	12,63
Наявність хороших і вірних друзів	10,57	Старанність	11,87
Продуктивне життя	9,96	Широта поглядів	10,66
Щасливе сімейне життя	9,62	Терпимість	10,07
Пізнання	8,95	Ефективність у справах	8,45
Творчість	8,87	Життєрадісність	8,17
Краса природи і мистецтва	7,49	Акуратність	7,53
Суспільне покликання	6,72	Освіченість	6,61
Щастя інших	5,66	Раціоналізм	5,79
Життєва мудрість	4,69	Вихованість	4,72
Цікава робота	4,52	Непримиреність до недоліків	3,37
Розваги	3,61	Самоконтроль	2,19
Матеріально забезпечене життя	2,71	Високі запити	1,24

Результати дослідження цінностей, проведеного за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, надають цінну інформацію щодо того, які цінності мають значення для обраної групи осіб. [31]

В результаті аналізу інструментальних і термінальних цінностей, які є основними компонентами професійної системи цінностей сучасного педагога, можна виявити важливий взаємозв'язок між цими цінностями і філософією інклюзії в освіті. Отримані результати дозволяють зрозуміти, які аспекти цінностей педагога впливають на їхню готовність та здатність впроваджувати інклюзивні підходи у навчальний процес.

Зокрема, інструментальні цінності, такі як незалежність, відповідальність, сміливість і тверда воля, можуть підкреслювати важливість готовності педагога до подолання викликів і труднощів, що виникають у процесі реалізації інклюзивної

освіти. Чесність і чуйність вказують на необхідність створення емпатійного та підтримуючого середовища для всіх учнів.

Термінальні цінності, такі як свобода, активне життя, розвиток та здоров'я, можуть вказувати на важливість основних цілей інклюзивної освіти, таких як надання учням можливості розвивати свій потенціал та вільно брати участь у житті суспільства.

Отже, аналіз результатів свідчить про те, що педагоги з інструментальними цінностями, спрямованими на подолання викликів та готовність до взаємодії з учнями, можуть бути більш схильними до впровадження інклюзивних підходів. Термінальні цінності, що спрямовані на основні цілі індивідуального розвитку, також відображають важливість інклюзивної освіти.

2.3. Рекомендації для розвитку інклюзивної педагогічної практики

Один із найважливіших кроків у розвитку інклюзивної педагогічної практики – це підготовка вчителів, які будуть працювати з дітьми з ООП. Для цього необхідно впровадити спеціалізовані програми професійної підготовки вчителів, які охоплюватимуть такі аспекти [33]:

- ❖ Знання та розуміння різних видів особливих потреб учнів.
- ❖ Навички роботи з індивідуальними навчальними планами та програмами для дітей з особливими потребами.
- ❖ Техніки взаємодії та комунікації з дітьми з ООП.
- ❖ Методи викладання та оцінювання, спрямовані на врахування різних можливостей та потреб учнів [29].

При цьому необхідно враховувати, що професійна підготовка вчителів повинна бути постійною, оскільки інклюзивне навчання вимагає постійного оновлення знань та навичок.

Учителі, які вже працюють з дітьми з особливими потребами, також повинні мати можливість постійно підвищувати свою кваліфікацію. Для цього можна розглядати такі заходи:

❖ Семінари та тренінги з питань інклюзивного навчання. Обмін досвідом між вчителями та спеціалістами у сфері інклюзивної педагогіки.

❖ Проведення регулярних оцінок та аналізу роботи вчителів з метою виявлення слабких сторін та розробки індивідуальних планів підвищення кваліфікації.

Для успішного впровадження інклюзивної педагогічної практики необхідно створити спеціальні класи та заклади, де діти з ООП зможуть отримувати необхідну підтримку та допомогу. Важливо враховувати, що не всі діти зможуть успішно навчатися в загальних класах, і тому існування спеціалізованих груп є необхідним аспектом інклюзивної освіти [1].

Інклюзивне навчання потребує спеціального обладнання та матеріалів для забезпечення доступності та комфорту для всіх учнів. Це може охоплювати:

❖ Обладнання класних приміщень для надання спеціалізованих послуг (наприклад, кабінети для логопеда, психолога, фізіотерапевта).

❖ Забезпечення доступу до інформації та навчальних матеріалів для дітей з різними видами особливих потреб (наприклад, аудіо та відео матеріали, Braille-лист для незрячих).

❖ Створення комфортних умов для переміщення дітей з порушеннями фізичного розвитку (рампи, пандуси, спеціальні меблі).

Індивідуальні навчальні плани (ІНП) є ключовим інструментом інклюзивної освіти, оскільки вони дозволяють налаштовувати навчальний процес на конкретного учня з урахуванням його потреб і можливостей. Для ефективної розробки ІНП необхідно враховувати наступні аспекти:

- Діагностика потреб та можливостей кожного учня на початку навчання.
- Визначення конкретних цілей та завдань для кожного учня.
- Вибір методів та засобів навчання, які найкраще підходять для кожного учня.
- Регулярний моніторинг та оцінка прогресу учнів з подальшим внесенням коригувань у ІНП.

Моніторинг та оцінка прогресу учнів є необхідним етапом інклюзивної

педагогічної практики. Вчителі повинні регулярно відслідковувати прогрес кожного учня та адаптувати навчальний процес з урахуванням результатів. Для цього можна використовувати різноманітні методи оцінки, включаючи портфоліо, самооцінку та взаємооцінку [13].

Батьки грають важливу роль у успішному навчанні дітей з особливими потребами. Їхні знання та підтримка можуть значно полегшити адаптацію та навчання учнів. Тому важливо створити механізми для активної участі батьків у навчальному процесі, включаючи їх в розробку ІНП, обговорення планів навчання та спільну роботу з вчителями.

Залучення громадськості, громадських організацій та інших зацікавлених сторін до розвитку інклюзивної освіти може значно полегшити цей процес. Це може включати в себе проведення громадських обговорень, ініціювання програм та проектів для підтримки інклюзивного навчання, а також активну роботу з метою популяризації інклюзивної ідеології серед громадськості [23].

Висновки до 2 розділу

Дослідження цінностей учителів за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича має практичне значення для сфери освіти. Результати дослідження дозволяють оптимізувати навчальний процес, враховуючи особисті цінності вчителів. Зрозуміння їхніх цінностей сприяє розвитку професійних якостей, а також може бути використано для адаптації навчальних програм.

Окрім того, дані про цінності допомагають будувати ефективні міжособистісні відносини в колективі школи та створювати підтримуюче робоче середовище. Інформація про цінності також корисна при підготовці педагогічних кадрів, сприяючи врахуванню особистісних орієнтацій.

На практиці це може сприяти створенню корпоративної культури в школі, яка відповідає цінностям вчителів. Результати дослідження можуть також бути використані для організації психологічної підтримки вчителів та сприяння їхньому професійному та особистісному розвитку.

Загалом, це дослідження не лише надає важливі відомості про цінності

вчителів, але і вказує на конкретні шляхи покращення освітнього процесу та робочого середовища в школі.

Інклюзивна педагогічна практика має великий потенціал для забезпечення доступності та якості освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих потреб. Однак її розвиток вимагає комплексних заходів, включаючи підготовку педагогічних кадрів, розвиток інфраструктури, розробку індивідуальних навчальних планів та залучення батьків та громадськості [34].

ВИСНОВКИ

За результатами аналізу інклюзивної освіти і її ролі у професійній системі цінностей сучасного педагога можна зробити наступні висновки:

1. В ході дослідження проведено теоретичний аналіз засад системи цінностей сучасного педагога в контексті філософії інклюзії. Філософія інклюзії визнається як важлива складова сучасної освітньої парадигми, спрямована на забезпечення рівності та справедливості у навчанні та вихованні кожного учня, незалежно від його особливостей.

2. Виявлені виклики та перешкоди, які зустрічають педагоги при впровадженні інклюзивної педагогіки, та запропоновані можливі шляхи їх подолання. Інклюзивна філософія впливає на ставлення педагогів до учнів з різними потребами, спонукаючи їх бачити в кожному учні можливість для розвитку і навчання. Педагоги виявляють готовність впроваджувати інклюзивні підходи в навчання. Аналіз інструментальних і термінальних цінностей показує важливий зв'язок між цінностями педагога і філософією інклюзії, що підсилює готовність до впровадження інклюзивних підходів у навчальний процес.

3. Виявлені в ході аналізу виклики та перешкоди, з якими стикаються педагоги при впровадженні інклюзивної педагогіки, свідчать про необхідність їхньої підтримки та підготовки, а також про важливість виділення ресурсів для забезпечення інклюзивної освіти. На основі отриманих результатів розроблено рекомендації щодо вдосконалення системи цінностей сучасного педагога в контексті філософії інклюзії. Зазначено, що важливо підкреслити принципи рівності та індивідуалізації, враховуючи різноманітні потреби та можливості кожного учня. Рекомендації також стосуються підвищення рівня професійної компетентності вчителів у сфері інклюзивної освіти, створення сприятливого навчального середовища та сприяння позитивним взаємодіям між учнями.

4. Філософія інклюзії відображається у професійних цінностях сучасного педагога через підкреслення важливості рівності, справедливості та індивідуалізації в навчанні. Аналіз результатів анкетування вказує на ставлення

сучасних педагогів до інклюзивної освіти та їхні професійні цінності. Педагоги відзначають низку цінностей, пов'язаних із інклюзивною освітою, такі як рівність, справедливість, індивідуалізація та увага до потреб. Більшість педагогів готові брати участь у професійному розвитку для кращої реалізації інклюзивних підходів у навчальному процесі. Виявлені перешкоди в інклюзивній освіті свідчать про потребу у підтримці та підготовці вчителів, а також виділенні ресурсів для забезпечення інклюзивної освіти.

Інклюзивна філософія має великий потенціал для зміни освітньої системи та підвищення якості освіти для всіх учнів. Вона відображається у професійних цінностях педагога, спонукаючи їх до більш ефективної та гуманної педагогічної практики. Результати цього дослідження свідчать про важливість подальшого розвитку інклюзивної освіти та підтримки педагогів у цьому процесі для побудови більш інклюзивного та гуманного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білозерська І. О. Деякі аспекти формування батьківської компетентності у родинях, що мають дітей з порушеннями розвитку // Психологопедагогічний супровід навчання дітей з порушеннями розвитку. Київ. 2010.
2. Даниленко А. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх закладах: Монографія. Київ. Міленіум, 2004.
3. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб.: Вип. 11. Т.1 Київ: Наук. світ, 2009. 308 с.
4. Дмитренко К. А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі. К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос. Харків. ВГ «Основа», 2018. 120 с.
5. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад : навч.-метод. посіб. / О.О. Патрикеева, Н.З. Софій, І.В. Луценко, І.П. Василяшко ; під заг. ред. В.І. Шинкаренко. Київ. ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2011. 96 с.
6. Казачінер О. С. Інклюзивна освіта в англomовних країнах. Харків. Вид. група «Основа», 2018. 79 с.
7. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітньому просторі // Актуальні проблеми виховання та навчання студентів із особливими потребами. Київ. 2012. С. 124-128.
8. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. Київ. Педагогічна думка, 2007.
9. Колупаєва А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. 2014. 3.
10. Ленів З. Підготовка кадрів для створення оптимальних умов дітям із порушеннями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі. Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. 3. С.13-19.
11. Методика «Ціннісні орієнтації» Рокича. URL: http://psychologis.com.ua/metodika_cennostnye_orientacii_rokicha.htm

12.Миронова С. Ставлення студентів і педагогів до проблем інклюзивної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку . Дефектологія. 2011. 1. С. 8-11.

13.Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади : посіб. Київ: Паливода А.В., 2012. 50 с.

14.Прядко Л.О. Готовність вчителів загальноосвітнього закладу до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами як успішний аспект інклюзивного навчання. Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у умовах інклюзивного навчання. Рівне: РОІППО, 2014. С.79-89.

15.Психолого-педагогічний супровід дітей шкільного віку з помірною та тяжкою розумовою відсталістю. Київ. ТОВ «Поліпром», 2006. 156 с.

16.Савчук З. Психологічна готовність учителя до роботи в інклюзивному просторі: теоретичний аспект. Особлива дитина: навчання і виховання. 2017. № 2. С.42-46.

17.Сак Т.В. Тестування у спеціальній школі: доцільність, шляхи реалізації. Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів. 2009. 4.

18.Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – ХХІ ст.) : моногр./А.А.Сбруєва. Суми: Сумська обласна друкарня; вид-во «Козацький вал», 2004. 500 с.

19.Таранченко О.М. Освіта дітей з особливими потребами за часів незалежності України: етапність у стратегічному вимірі / О.М. Таранченко, А.А. Колупаєва // Особлива дитина : навчання і виховання. 3(79). 2016. С. 7–18.

20. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-наочний посіб. Укладач Скрипник Т., Київ. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 56 с.

21.Федоренко О. Особливості впровадження технологій спільного викладання в процес навчання учнів з порушенням слуху в різних типах

освітніх закладів / О.Федоренко // Особлива дитина: навчання та виховання. - № 4 (71). 2014. С. 75-81.

22.Хитрюк В.В. Готовность педагогов к работе в условиях инклюзивного образования. Вестник Чувашского государственного педагогического университета. 2013. 3. С. 189–193.

23.Чорнобой Е. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта : посіб. Київ : Паливода А. В., 2012. 32 с.

24.Чупахіна Світлана Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2020. 96 с.

25.Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

26.Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

27.Billingsley, F., Jackson, L. & Ryndak, D.L. Defining School Inclusion for Students With Moderate to Severe Disabilities: What Do Experts Say? Exceptionality 22(2), 2000, 8(2), 101–116.

28.Daniels E. & Stafford K. Forming partnerships with families. (Chapter 2). Creating Inclusive Classrooms Children's Resources International. 1999. 1.

29.Loreman T., Deppeler J., and D. Harvey. Inclusive Education : Supporting Diversity in the Classroom / 2nd ed. [Інклюзивна освіта: збереження розмаїття в інклюзивному класі] [Текст] / T.Loreman, J.Deppeler, D.Harvey. Crows Nest, N.S.W. : Allen & Unwin, 2011. 301 p.

30.Mastropieri, M.A., Scruggs, T.E., Norland, J.J., Berkeley, S., McDuffie, K., Tornquist, E.H., & Connors, N. Differentiated curriculum enhancement in inclusive middle school science: Effects on classroom and high-stakes tests. The Journal of Special Education, 2006, 40(3), 130-137.

31.Books M. T. From tiny seeds grow mighty OT assistant: A gift notebook for occupational therapy assistants who make A difference in the life of A child. Independently published, 2018. 100 p.

32.Frolova S., Nechaev M. Modern lesson: teacher and student. *Profession-Oriented school*. 2022. Vol. 10, no. 3. P. 23–27.
URL: <https://doi.org/10.12737/1998-0744-2022-10-3-23-27>

33.Nematovna B. S. Competence of modern teacher. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*. 2021. Vol. 11, no. 2. P. 1266– 1269.
URL: <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2021.00488.2>

34.Spiritual and moral values in the professional culture of a modern teacher / E. Tufanov et al. *E3S web of conferences*. 2023. Vol. 420. P. 06010.URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202342006010>

35. Yanda F., Bukhori Muslim A., Suherdi D. Values and professional knowledge in teacher education. *Journal of education for teaching*. 2022. P. 1–2.
URL: <https://doi.org/10.1080/02607476.2022.2104630>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

1. Прізвище, ім'я, по батькові: _____
2. Посада: _____
3. Назва навчального закладу: _____
4. Стаж роботи в освіті: _____
5. Кількість учнів/студентів, з якими ви працюєте: _____
6. Як ви розумієте філософію інклюзії в освіті? (Відповідь може бути вільною, але не більше ніж у 2-3 речення).
7. Які, на вашу думку, головні цінності, що пов'язані з інклюзивною освітою?
8. Які переконання ви маєте стосовно можливостей всіх учнів/студентів отримувати якісну освіту в однакових умовах?
9. Як часто ви впроваджуєте інклюзивні підходи у своїй педагогічній практиці?
10. Які перешкоди ви бачите в впровадженні інклюзивної освіти в вашому навчальному закладі?
11. Які позитивні результати ви бачите від інклюзивної освіти для учнів/студентів і себе як педагога?
12. Чи маєте ви додаткову підготовку щодо інклюзивної освіти? Які саме курси або тренінги ви проходили?
13. Чи є в вашому навчальному закладі конкретні ініціативи або програми, спрямовані на розвиток інклюзивної освіти? Які саме?

Додаток Б**Методика «Ціннісні орієнтації» Рокича**

"Зараз Вам буде пред'явлений набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваше завдання - розкласти їх по порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті.

Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значима, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім виконайте те ж з усіма рештою цінностями. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце.

Розробіть не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відбивати Вашу справжню позицію".

Тестовий матеріал

Список А (термінальні цінності):

1. активне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;
9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивна життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);

12. розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
13. розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
14. свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)
15. щасливе сімейне життя
16. щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому)
17. творчість (можливість творчої діяльності)
18. впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч; сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
2. вихованість (гарні манери);
3. високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
4. життєрадісність (почуття гумору);
5. старанність (дисциплінованість);
6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
7. непримиренність до недоліків у собі та інших;
8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);
9. відповідальність (почуття боргу, вміння тримати своє слово);
10. раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
11. самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
12. сміливість;
13. тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)
14. терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани)

15. широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)
16. чесність (правдивість, щирість)
17. ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)
18. чуйність (дбайливість)